

Fig. 1. Kirken set fra sydøst. Foto EN 2011. – *The church seen from the south east.*

SKJOLD KIRKE

BJERRE HERRED

Historisk indledning. Kirken var i middelalderen inkorporeret i Århus Domkapitel, idet biskop Povl, antagelig 1353, henlagde den til ærkedegneembedet.¹ Blandt ærkedegnene var 1461–82 den senere biskop i Århus, Eiler Madsen Bølle, hvis våbener fandtes på en $\dagger$ degnestol (s. 1476). Efter reformationen forblev kirken under kapitlet, og indehaveren af ærkedegneembedet havde fortsat retten til at vælge præst.² De sidste ærkedegne var fra 1614 borgmester i København Jacob Mikkelsen³ og fra 1644 professor i Sorø Henrik Ernst;⁴ sidstnævnte skænkede 1662 kirkens alterkalk (s. 1472). Efter domkapitlets opløsning og Ernsts død 1665 overlod Kronen kirken til Mogens Friis, greve af Frijsenborg ($\dagger$ 1675), den nye ejer af herregårdene Boller og Møgelkær (jf. Uth Kirke s. 1029).⁵ Kirken hørte herefter under Boller (der fra 1672 var såkaldt allodialgods under grevskabet Frijsenborg, 1844–1920

inkorporeret i grevskabet),⁶ indtil lensgreve Mogens Krag-Juel-Vind-Frijs 1. juli 1921 overdrog den til *selveje*.⁷

Sognet er siden 1972 *anneks* til Rårup, efter at det fra 1582 havde været et selvstændigt pastorat med egen præst. I tiden efter reformationen, da ærkedegnen havde kaldsretten (jf. ovf.), blev sognet 'betjent af substitutter, undertiden af præsterne i Rårup, stundom af præsterne i Glud'.⁸ Ærkedegnen betalte nabopræsterne en årlig løn og oppebar selv præstetienden og indtægterne af præstegården, der var forpagtet ud til en bonde. Før Henrik Stephansens ansættelse som præst 1582 blev sognet passet af Hr. Søren i Glud.⁹ Kirken ejede i 1600-tallet nogle mindre jordstykker, bl.a. i Stourup. Udgifterne til vin og brød blev betalt med 3 tdr. byg af en bondegård i Brund, tilhørende ærkedegnen.¹⁰

Fig. 2. Luftfoto af kirken og dens omgivelser, set fra nordøst. Foto Sylvest Jensen 1947. KglBibl. – Aerial photo of the church and its surroundings, seen from the north east.

Fig. 3. Matrikelkort over Skjold, målt af Styrup 1810 og omtegnet 1895. Tegnet af Anna Brinch Thorsen 1989. 1:10.000. – Cadastral map of Skjold, 1810.

En del sogneboere, der var fæstebønder under Boller, klagede 1726 over, at deres stolestader var så trange, at de med 'deres børn og folk' ofte måtte udeblive fra kirke. De bad derfor grevskabet om, at der måtte blive indrettet flere stole.¹¹

Sagn. To vandesagn fortælles også om Skjold Kirke, dels en lokal variant af sagnet om trolden Finn, der byggede kirke, dels sagnet om kirkelammet: Da kirken opførtes, lagde man et levende, hvidt lam under grundstenen; men lammet gik igen, og dets genfærd kunne man om natten finde i en tot halm på kirkeløftet, i det nordvestre hjørne.¹²

Landsbyen og kirken ligger 60–65 m over havet på ryggen af et højdedrag, der er en østlig udløber af Bjerrelide; højeste punkt, Kraghøj (69 m), findes 400 m nordvest for kirken. Fra kirken er der udsigt over Kattegat, As Vig og 'et land med bjerge og dale'.¹³ Den usædvanlige beliggenhed og stedets skønhed er ofte blevet berømmet, og 1987 gennemførte amtet en fredning af kirkens omgivelser (jf. fig. 4).

Kirkegården, der har faldende terræn til alle sider, er udvidet 1881 og 1920 sydover, ned ad skråningen.¹⁴ Den gamle kirkegård har en noget uregelmæssig grundplan, og længerne i de omgivende gårde har tidligere til dels dannet skel (jf. matrikelkort 1810, fig. 3).

Det oprindelige afsnit hegnes af dobbelte *kampestensdiger* med en kerne af håndstore marksten. Vestre skel udgjordes indtil 1972 i nord af den østre længe i en firlænget gård.¹⁵ De nye afsnit omgives af hække af tuja og liguster, idet kampestenene fra den vestre del af det gamle syddige er brugt som afgrænsning mod vest. Samtlige *indgange* lukkes af nye, sortmalede jerngitterfløje, ophængt i jernstol-

per eller fæstnet i diget. Der er køreporte i nordvest og syd og låger i nordøst og øst. To låger leder ind fra en nyanlagt parkeringsplads øst for det sydligste afsnit. – En 'kirkeport', der 1675 var brøstfældig på 'tække og mur', har formentlig været en teglhængt *†portal*, svarende til den i Glud (s. 1484).¹⁶ 1702 var kirkegårdsmuren brøstfældig og 'hegnede ikke for kvæg', ligesom fløjene i port og låger manglede.¹¹

Bygninger på og omkring kirkegården. Et *ligkapel* i det nordvestre hjørne er opført 1976 (arkitekt Hans Nielsen, Skjold). Den hvidtede bygning med tag af skifer er 1990 forlænget mod syd og indrettet med et kontor til graveren.¹⁷ Den afløste et *†ligkapel* fra 1905 i kirkegårdens sydøstre

Fig. 4. Kirken og dens nærmeste omgivelser. 1:5.000 (2,5 m kurver). Efter *Registrering af Skjold Kirkes omgivelser*, Vejle Amtsråd 1984. – The church and its closest surroundings.

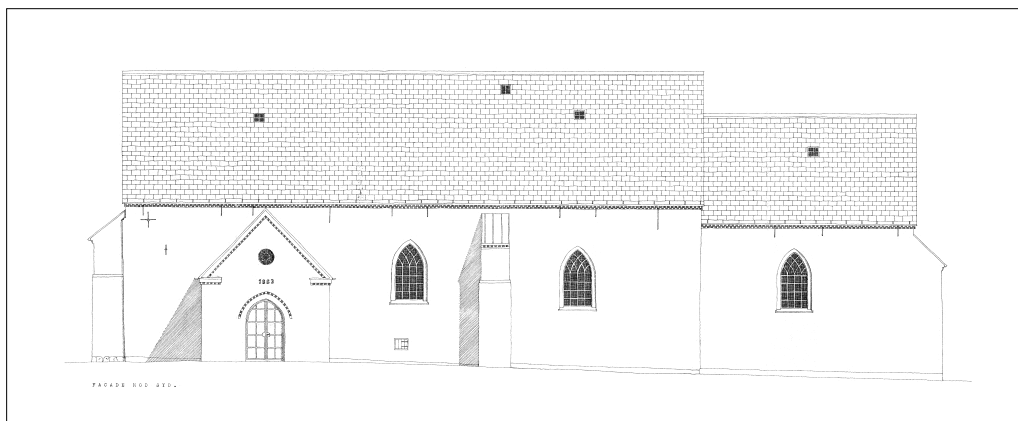

Fig. 5. Opstalt af sydside 1:300. Målt og tegnet af arkitektfirmaet Hans Vinther, Holger Sørensen & R. Roldsgaard 1961. – *Elevation of south side.*

hjørne, syd for klokkestablen, en tømret bygning med lavt tag og rundbuet port i vest, der var opført af bygmester Hans Conrad Hansen, Boller. 1906 betales han tillige for et *†nødtørfshus*.¹⁸

Uden for kirkegården, i 'hakket' ved det nordøstre hjørne, lå fra slutningen af 1600-tallet sognets *†skole* på en smal strimmel gadejord mellem diget og bygaden.¹⁹ Skolebygningen, der også rummede bolig for degnen, var 1810 et lille trefløjet anlæg (jf. fig. 3). Den afløstes i 1900-tallet af byens brugsforening, hvis bygninger 1982 er

nedbrudt for at frilægge kirken og skaffe plads til parkering.²⁰

Sognets gamle *præstegård* ses på matrikelkortet 1810 som et stort firlænget anlæg nord for kirkegården. Bevaret er den søndre længe, en stor stråtekt lade af solidt, østjysk bindingsværk fra 1880-90, hvoraf en del nu bruges som redskabsrum for graveren (jf. fig. 2). De øvrige længer, forpagterbolig og stalde, er nedrevet 1965-69. Et fritliggende stuehus af grundmur, opført 1887 lidt nord for selve gården, er frasolgt 1982.²¹

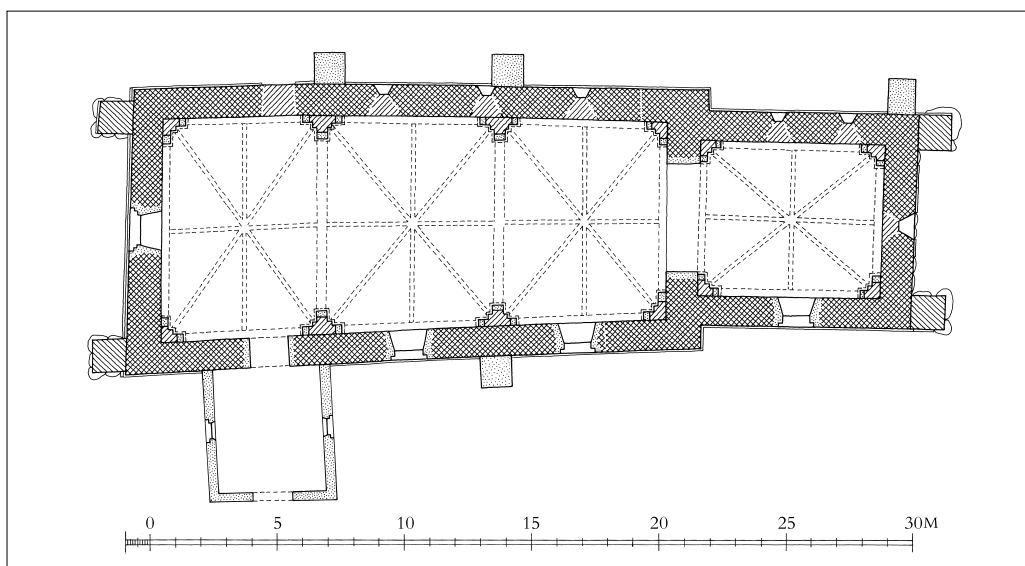

Fig. 6. Grundplan 1:300. Efter opmåling af arkitektfirmaet Hans Vinther, Holger Sørensen & R. Roldsgaard 1961, suppleret af NJP. Tegnet af Merete Rude 2011. – *Ground plan.*

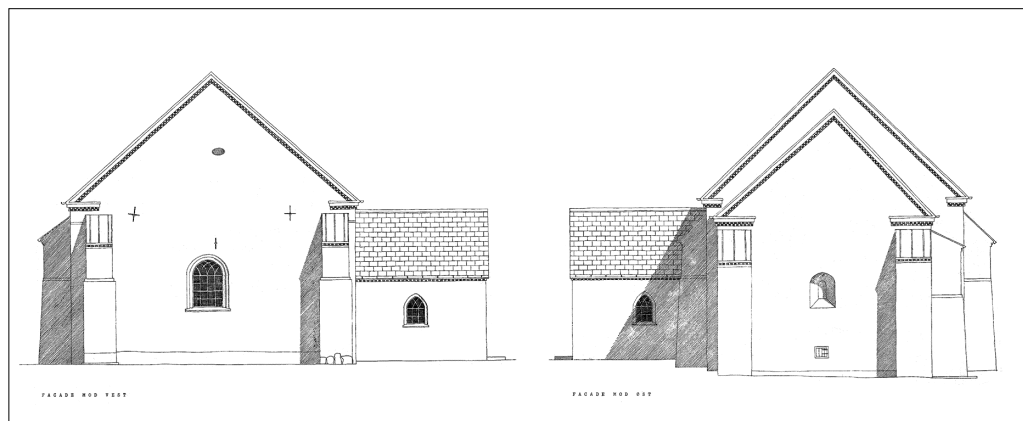

Fig. 7. Opstalt af vest- og østside 1:300. Målt og tegnet af arkitektfirmaet Hans Vinther, Holger Sørensen & R. Roldsgaard 1961. – *Elevation of west and east side.*

En tømret *klokketabel* østligst på kirkegårdens gamle afsnit er rejst 1975 efter tegning af arkitekt Helge Andreassen, Vejle. Arbejdet blev udført af tømrmester Herluf Jensen, Skjold, og fyrretømmeret kom fra Lüneburger Heide i Tyskland.²² Stablen dækkes af et sadeltag, der er tækket med egespån.

Flere *†klokketabler* ('klokkehuse' eller 'klokketole') har efter tur afløst hinanden, de sidste på samme sted som den nuværende. 1702 sagdes klokken at hænge i et 'træværk' på kirkegården.¹¹ Stablen blev fornyet i egetømmer 1835²³ og igen 1881. Den sidste var dækket af et lavt pyramidespir med tagpap.²⁴ Da klokketablen igen var brøstfældig 1917,⁷ blev det overvejet at hænge klokken i et lille klokkespir over kirkens vestgavl; dette blev dog ikke til noget og heller ikke planerne om et tårn (jf. s. 1468).

BYGNING

Oversigt. Kirken er en stor, velbevaret romansk bygning, bestående af kor og skib og opført af granitkvadre og frådsten. Den har i hovedtrækkene bevaret sin gamle skikkelse, idet der dog er indbygget hvælv o. 1505 (jf. *†kalkmalet* indskrift). Sit nuværende udseende med støttestiller, støbejernsvinduer og skifertag fik kirken ved en 'hovedreparation' 1863, udført på initiativ af kirkeejeren, lensgreve Chr. Emil Frijs til Frijsenborg og Boller. Herunder blev også hvælvbuer og korbue understøttet og ommuret. Våbenhuset foran syddøren har 1849 afløst et ældre *†våbenhus* af bindingsværk. *Orienteringen* er omtrent solret.

Kirken i det forholdsvis beskedne sogn er godt 31 m lang og hører dermed til blandt de største romanske landsbykirker i Jylland. I Bjerre Herred overgås den kun af kirken i det folkerige Rårup Sogn (s. 1409), og den er næsten lige så lang som kirken i Øster Snede (Nørvang Hrd.), hvor kor og skib måler knap 32 m.²⁵

Grundplanen er den vanlige romanske, idet koret ligesom i Rårup er disponeret med to vinduer i hver langside; men mens koret er afsat med rette vinkler, er skibet underlig skævt. Her divergerer langmurene mod vest, så vestgavlen udvendigt målt er 1 m bredere end østgavlen. Få arkitektoniske detaljer er bevaret; mest bemærkelsesværdig er vinduernes 'tragtform' (s. 1465).

Planer om absis? I korets østgavl, mellem de tilføjede støttestiller, indgår i soklen fem *krumme kvadre* med skråkant. Kvadrene kan måske forklares med, at man, før byggeriet kom i gang, havde overvejet at udstyre koret med en absis. Dette er dog ikke blevet til noget, idet korets lige østmur er opført samtidig med den øvrige bygning; dog adskiller østvinduet sig fra de øvrige vinduer (s. 1465).

Materialerne er blandede. Nederst er murene af *granitkvadre*, der er brugt i skråkantsoklen og i et første skifte under hele bygningen samt herover i koret og i skibets østende til op midt i facaderne; også skibets nordvestre hjørne er af kvadre i indtil seks skifters højde (2,6 m). Ellers er der brugt *frådsten*, som indvendig er suppleret med en

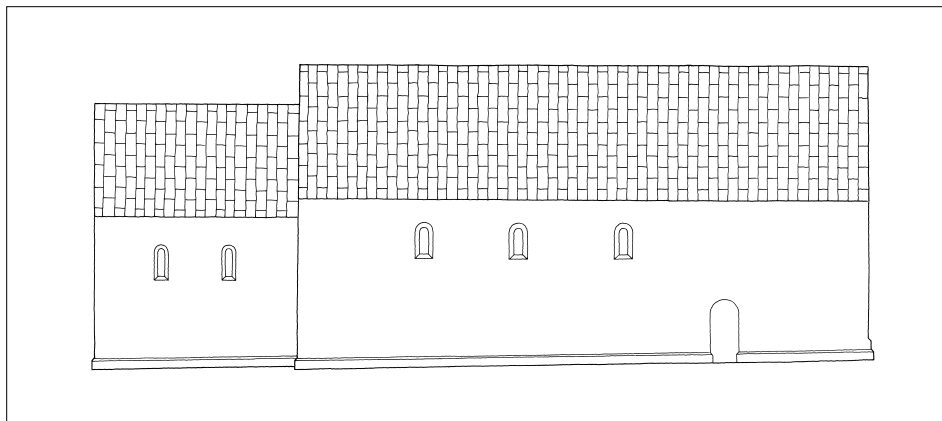

Fig. 8. Den romanske kirke. Opstalt af nordside. Rekonstruktion ved NJP, tegnet af Merete Rude 2011. 1:300. – *The Romanesque church. Elevation of north side. Reconstruction.*

del kløvede *kampesten*, de sidste ses på loftet over hvælvene. Vægfladerne under hvælvene er dækket af nyere puds, men væggene i det kvaderbyggede kor synes også at være af frådsten.

Byggearbejdet må være begyndt østfra med koret og skibets østende (granitkvaderpartiet). Men inden man tog fat med opbygningen af murene,

har hele kirkens grundplan formodentlig været stukket ud og soklen og det nederste granitskifte været på plads også i skibet. Spørgsmålet: hvorfor man har skiftet materiale – efter at have fået koret og skibets østre del op i halv højde – lader sig ikke besvare, men som i Rårup må frådsten have været til stede på byggepladsen fra første færd (jf. s. 1409).

Skråkantsoklen er 42 cm høj (1½ fod) og har et fremspring på 5 cm. Alle hjørnekvadre er i behold (også omkring den bevarede norddør), kun korets nordøstre mangler. Skibets vestgavl hviler på en *dobbeltsokkel* med skråkant, hvis øvre led holder samme højde som det nedre, men er uden 'hjørner'. Sammen med de omtalte krumme sokkelsten i korets østgavl (se ovf.) indgår to lige kvadre med profileret afslutning (karnis). Flere sokkelkvadre er af betydelig længde: én i korets sydside måler 2,7 m, andre 1,5–1,8 m.

Kvaderbeklædningen rækker i koret op til bunden af vinduerne (3–3,5 m over soklen), i skibets østende op til godt 4 m, svarende til ti skifter. Materialeskiftet tegner sig tydeligt 3–4 m vest for hjørnerne. Der er tale om fint stenhuggerarbejde og glatte, firhugne kvadre, der er muret i regelmæssige skifter; i koret måler de tre nederste (nedefra og opad) henholdsvis 52, 30 og 40 cm.

De to rundbuede *døre* er anbragt over for hinanden i samme afstand fra skibets vestre hjørner. Den søndre er stadig i brug, men omdannet 1863. Den nordre, tilmurede spores udvendig.

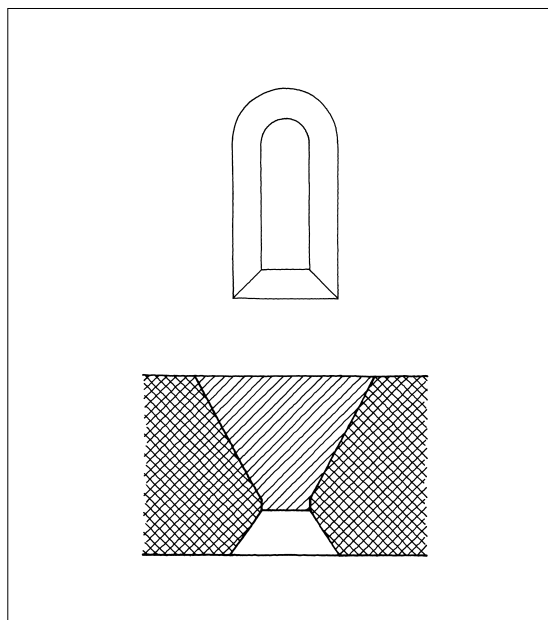

Fig. 9. Romansk vindue i skibets nordside, det midterste (s. 1465). Plansnit og opstalt set udefra. Skitse-mæssig opmåling ved NJP, tegnet af Merete Rude 2011. 1:50. – *Romanesque window in north side of nave, middle. Plan section and elevation seen from the outside.*

Fig. 10. Kirken set fra nordvest. Foto EN 2011. – *The church seen from the north west.*

Åbningen, der er 120 cm bred, bryder soklen, hvis skråkant som nævnt er ført rundt om hjørnet. I muren anes svagt konturerne af den rundbuede afslutning, der har toppunkt ca. 2,5 m over soklen.

Vinduer. Koret har haft i alt fem vinduer og skibet i det mindste tre i hver langside; man kunne have forventet et fjerde vindue vest for dørene, men heraf ses ingen spor. Mens sydsidens vinduer alle er forsvundne, står vinduet i korets østgavl og de fem i nordsiden (to i koret og tre i skibet) nu som udvendige nicher, smigede og rundbuede (jf. fig. 8 og 9); skibets midterste vindue spores tillige indvendig over hvælvet. Vinduet i korets østgavl (udvendig ca. 140×98 cm) sidder lavt, med bund kun 2,5 m over soklen; den smalle lysning er anbragt midt i muren, hvorved vinduet i plansnit får den vanlige timeglasform. Bunden og det nederste af smigene er af granit, svarende til det omgivende murværk; herover er der brugt frådsten.

Vinduerne i kirkens nordside er anbragt højt, og lysningen sidder tæt ved ydersiden, så de dob-

beltsmigede åbninger i plansnit nærmest har 'tragtform' (jf. skitse-mæssig opmåling fig. 9). Udvendig er vinduerne derfor meget smalle (i koret kun 53–55 cm brede), mens de fra rummet må have fremtrådt som lysspredende tragte. Formen er den samme uafhængigt af det omgivende byggemateriale (granitkvadre eller frådsten). Korets to vinduer har monolitte sålbænke, udhugget i én granitblok, og det østre vindue tilsvarende en overligger af granit (med rund overside). Det vestre vindue har stik af frådsten, der også er brugt i vinduernes sider. I skibet er alle vinduer af frådsten.

Indre. Rummene har oprindeligt været dækket af flade $\ddot{t}$ bjælkelofter. Korbuen er helt ændret og formodentlig noget udvidet i forbindelse med kirkens hoveddistandsættelse 1863, da også de to østre gavltrekanter blev fornyet. Vestre gavlspids er ommuret mindst to gange. Nederst er den af munkesten og herover af små teglsten, vel fra en reparation i 1700-tallet. Her sidder et lille ovalt vindue, et såkaldt okseøj.

Fig. 11. Indre set mod vest. Foto AM 2011. – *Interior seen towards the west.*

Ændringer og tilføjelser. Kirken har i store træk bevaret sin romanske skikkelse. At den ikke fik noget tårn, men forblev kullet, er et træk, den har til fælles med flere kirker i herredet.²⁶ I senmiddelalderen, o. 1505, blev trælofterne – her som i

nabokirkerne – afløst af hvælv, og måske er det i den forbindelse, at man har styrket bygningen med støttepiller ved gavlene (de fire piller ved langsiderne er fra 1863, jf. ndf.). I forbindelse med hvælvslagningen blev nordsidens romanske

vinduer tilmuret og sydsidens udvidet. Her ses nu sporene af store, rundbuede åbninger. Vinduet i vestgavlen omtales 1766,¹¹ men er formodentlig også kommet til i senmiddelalderen.

De kraftige, blyafdækkede *støttestiller*, to ved hver ende, hviler på en syld af liggende kampesten og er muret med genanvendelse af romanske sokkelsten og bygningskvadre. De to vestre piller er ommuret 1863, da de blev aftrappet opad.

De *otte-delte hvælv*, fra o. 1505, et fag i koret og tre i skibet, er i egnens traditionelle, sengotiske stil, men noget ændret 1863. De hviler på falsede hjørne- og vægpiller, som bærer helstens skjoldbuer og gjordbuer af halvanden sten. Hvælvene er udført på samme måde, idet de langsgående skjoldbuer i koret dog er runde (pga. det brede spand), mens de øvrige buer er spidse. Hvælvene har overribber af hele sten på fladen, der mødes i en firkant ($1\frac{1}{2} \times 1\frac{1}{2}$ sten); trædestenene er kantstillede. Hvælvene, der formentlig er udført i én og samme omgang, synes *dateret* af en nu forsvunden $\dagger$ kalkmalet indskrift (muligvis i koret): '1505 er denne hvælving bygget' (jf. s. 1468).

Hvælvenes nuværende 'undersætsige' fremtræden med støttende buer i blanke mursten (jf. fig. 11, 13) skyldes ændringer 1863, da kirkens langmure hældede udad pga. trykket fra kapperne. Ved hjælp af nye buer, af små mursten og muret op mod de gamle, fik man lukket sprækkerne mellem hvælv og vægflader. Buerne, der hviler på en forøgelse af de oprindelige piller, er forsynet med runde kragbånd (vel en efterligning af tidligere kragbånd). I koret er forøgelsen af pillerne muret med munkesten, mens de nye buer, ligesom i skibet, er af små sten.

Våbenhuset foran skibets syddør er opført 1849,²⁴ men har fået sin nuværende skikkelse og murede gesims »1863« (jerntal i gavlen) i forbindelse med kirkens istandsættelse. En spidsbuet dør leder ind til rummet, der er dækket af et malet træloft. Herfra er der via en lem adgang til kirkens tagrum.

Et *†våbenhus* på samme sted, helt eller delvist af bindingsværk, er nævnt første gang 1675.¹⁶ År 1700 manglede huset loft og bænke;¹¹ 1845 var tømmeret i våbenhusets 'bindingsværk' brøstfældigt, og 1849 afløstes huset af det nuværende, grundmurede hus.²⁴

Vedligeholdelse. Ifølge et syn 1675 var tæknin-gen på *†våbenhuset* 'ganske brøstfældig', en del af blyet var blæst af kirken, og 'de tvende piller' ved østgavlen var medtagne på 'tække og mur'.¹⁶ Bygningens største problemer var afledt af hvælvenes tryk på murene, der søgtes afhjulpet med trækbånd; 1702 manglede skibets hvælv således to lange (træk)bjælker. Buerne i vestre hvælv var revnet, og vestgavlen var 'helt brøstfældig'; men herefter blev kirken repareret 'både uden og inden, oven og neden'.¹¹ 1759 var vinduet ved prædikestolen 'helt itu og klinet med ler' og burde istandsættes med 'ruder, bly og stænger'.¹¹ En lille penne-tegning (jf. s. 1027, fig. 8) viser kirkens udseende o. 1850 med de to støttestiller ved korgavlen og rundbuede vinduer, et i korets sydside og to i skibet.

Hovedreparationen 1863 blev foretaget på initiativ af kirkeejeren, lensgreve Chr. Emil Krag-Juel-Vind-Frijs til Frijsenborg, og var den første af de istandsættelser (og ombygninger), der i 1860'erne gennemførtes af grevskabets fire kirker under Boller.²⁷ Arbejdet, der også omfattede nyt inventar og i det hele taget gav kirken det udseende, den har i dag, er mindet med årstallet 1863 over døren til det samtidigt ombyggede våbenhus. Bygmesterens navn kendes ikke, men det er tænkeligt, at grev Frijs har gjort brug af murermester Peter Puck, Horsens, der nogle år senere arbejdede for ham i Uth (jf. 1044 ff.).²⁸ De udadhældende langmure blev sikret med nye, aftrappede *støttestiller*, en i syd og tre i nord. Tagværkerne blev fornyet, ligeså de to østre gavltrekanter, og kirken fik skifertag. I *vinduerne* sidder nu spidsbuede støbejernsrammer, og facader, støttestiller og gavlspidser er afsluttet med murede *gesims*er: to savskifter af røde sten og herover tre skifter af gule sten. Kirkens indre præges af de røde teglstensbuer, der understøtter hvælvene (jf. ovf.); også den ommurede, runde *korbu*e har van-ger og stik af blanke mursten.

Grev Frijs aflagde besøg ved kirken midt i september 1863, tre uger før restaureringens afslutning. Præstens datter var begejstret for resultatet, navnlig for inventaret og det nyindrettede våbenhus.²⁹ Ved synet i sommeren 1864 fandt provsten, at kirken nu i alle måder var 'smagfuldt dekoreret og malet'.²⁴

Ved en *restaurering* 1988 (arkitekterne Birch & Svenning) blev skifertaget fornyet, efter at man forinden havde overvejet at lade det erstatte af bly. Samtidig blev våbenhuset sat i stand.

I *gulvene* ligger gule og grå fliser fra 1863, sekskantede i koret og kvadratiske i midtgangen. Under bænkeene er der trægulv. I våbenhuset er 1988 lagt gule teglsten (Bygholm). †*Gulvene* i mandsstolene bestod i 1800-tallets første del af piksten ('kampesten'), der 1854 blev udskiftet med udslidte mursten fra midtgangen.²⁴

Opvarmning. Kirken fik elvarme 1957. Den har kunnet opvarmes siden 1875, da der blev opstillet en kakkelovn i skibet. En ny ovn, fabrikeret af Stallknecht, Horsens, blev anskaffet 1898. Den afløstes 1915 af en kalorifer, leveret af Hess i Vejle.³⁰

Tagværkerne over kor og skib er fornyet i fyrretræ 1863, og siden da består *tagbeklædningen* som nævnt af skifer, der er fornyet 1988. En reparation 1906 skulle foretages med blå walisisk skifer fra Port Madock.⁷

†*Tagbeklædning.* 1803 var der endnu blytag på skibet, undtagen fem fag på sydsiden, der var teglhængt ligesom kor og våbenhus.¹¹ Forud for istandsættelsen 1863 var der kun bly tilbage på skibets nordside.³¹

Et *forslag til et tårn* (fig. 12), udarbejdet 1954 af arkitekt Holger Sørensen, Brædstrup, blev 1961 afvist af Kirkeministeriet.³² Tårnet skulle ifølge projektet rejses ved skibets vestende og nederst rumme et ligkapel. Det var inspireret af traditionelle, østdanske kirketårne med kamtakker og blændinger og tækket med røde tegl, der efter forslaget samtidig skulle afløse kirkens skifertage.³³ I deres vurderinger fandt kgl. bygningsinspektør C. F. Møller, at tårnet ville give kirken uheldige proportioner, og Nationalmuseet, at det ville det svække bygningens romanske karakter.³⁴

Den store velholdte bygning fremtræder fremdeles som en ægte 'Frijsenborgkirke', der har fastholdt sit præg fra 1800-tallet. Den er hvidt ude og inde, bortset fra de blanke murpartier, der kom til 1863. Gesimsen var 2011 – som i de foregående somre – tæt besat med svalereder (en koloni af bysvaler).

†KALKMALERIER

1505. Ifølge Resens Atlas (1667) sås på 'hvælvingen' (måske i koret) et *våbenskjold* for biskop Niels Clausen af Århus 'med to halvmåner og to stjerner' (Skade) samt en latinsk *indskrift*: »Anno d(omi)ni MDV hæc testudo facta est« (i Herrens år 1505 er denne hvælving bygget).³⁵

Fig. 12. Skitseforslag til tårn ved Holger Sørensen 1954 (s. 1468). Tegning i kirkens arkiv. – *Sketch of proposal for a tower by Holger Sørensen, 1954.*

Fig. 13. Indre set mod øst. Foto AM 2011. – Interior seen towards the east.

INVENTAR

Oversigt. Ældst blandt inventaret er den romanske døbefont med modstillede løver af den såkaldte Horsens-type. Tre sengotiske figurer, Nådestolen og apostlene Peter og Paulus, har tilhørt en (†)altertavle fra o. 1475, mens et stort og mærkeligt korbuekrucifiks må dateres o. 1500.

De gotiske alterstager er fra reformationstiden, og alterkalken er skænket af 'kongelig majestæts råd' Henrik Ernst 1662 (jf. historisk indledning), idet disken dog er fornyet 1820 af Jørgen Jonassen Winther, Horsens. Dåbsfadet må dateres til 1700-tallet, og altertavlen er et figurrigt billedskærerarbejde fra 1942 af Emil Hansen, Ryslinge.

Det meste af indretningen går tilbage til *restaureringen 1863-64*, da så at sige alt inventar blev fornyet i nygotisk stil med egetræsmaling. Det gælder prædikestolen, stoleværket, salmenummertavlerne, klokken og en (†)altertavle, hvoraf nu kun maleriet er bevaret. Det forestiller Jesus og Johannes ved Nadveren og er signeret »Th. Jensen«.

Kirkens ældre *indretning* er kun dårligt belyst. 1720 var den nylig repareret.¹¹ Den gotiske (†)altertavle var

endnu 1771 i behold og var forsynet med fløjddøre og inskription med påkaldelser samt rest af en datering, der desværre ikke kunne læses. 1841 erklærede kirkesynet det for ønskeligt, om 'kirken måtte erholde nogen prydelse ved maling, da stolene ingensinde var malet og altertavlen kun højst mådeligt'.²⁴

Alterbordet fra 1942 er et fyldingspanel, 223×98 cm, 110 cm højt, med profileret sokkel og en kraftig bordplade. Bordet, der er udført af snedker Peter Hansen, Ryslinge efter tegning af arkitekt Aage Herløv, København, er skænket af sognets beboere.

†*Alterborde.* Det ældre alterbord var et panelværk fra 1863, ved hvis fjernelse 1942 der fremkom granitfundamentet af et †alterbord fra middelalderen.

†*Alterklæder.* 1700 manglede både alterklæde og alterdug.¹¹ 1862 var klædet af rødt, guldgaloneret silkefløj.³¹ 1900 ønskedes anskaffet er nyt klæde (jf. fig. 25).²⁴

Fig. 14. Altertavle 1942, udført af Emil Hansen, Ryslinge (s. 1470). Foto AM 2010. – *Altarpiece, 1942, by Emil Hansen, Ryslinge.*

Altertavlen (fig. 14) fra 1942 er et frodigt billedskærerarbejde i egetræ af Emil Hansen, Ryslinge, skænket af Maren Nielsen Hansen til minde om sin mand gårdejer Laurs Nielsen Hansen.³⁶ Den er arkitektonisk opbygget med næsten burleske figurer i højt relief og friskulptur. I det centrale buefeldt ser man *Den fortabte Søns Hjemkomst*, der flankeres af to glatte søjler med bladkapitæler. Foran dem står der på postamentets fremspring, som udgøres af en lumsk ulv og en trolld, figurer forestillende *Den gode Hyrde* og *Sædemanden*. De store vinger udgøres af *Den barmhjertige Samaritan* (i nord) og *Flugten til Ægypten* (fig. 30), mens man øverst på gesimsen ser små engle, der leger med at sætte hostens neg i traver (jf. englenes høst, Åb. 14,14 ff.). Tavlen står i blank, mørknet eg. På bagsiden er indskåret: »I Aaret 1942 gav Maren Nielsen Hansen i kærlig Ihukommelse af sin afdøde Mand Gaardejer i Stourup Laurs Nielsen Hansen denne Altertavle til Skjolde Kirke, skaaret af Emil Hansen, Ryslinge«. Udtøringsgskader er udbedret 1987.

Tidligere altertavler. 1) (†) *Sengotisk* fra o. 1475 (fig. 15-17).³⁷ Bevaret er tre figurer, en *Nådestol* (eller *Treenighed*, nu uden krucifiks)³⁸ og de stående apostle Peter og Paulus, der kan identificeres ud fra deres 'typer' og indskrifter på det forsvundne *†alterskab*. Figurerne, ca. 100 cm høje, er ensartet nystafferet i middelalderlig stil 1904, da de blev udsat for en hårdhændet restaurering. De er opsat på konsoller på nordvæggen i skibets midtfag med *Nådestolen* i midten (jf. fig. 13).

Nådestolen (fig. 16) er fremstillet traditionelt som en tronende, aldrende, hårfager og kronebærende Gudfader, der i sine tilstykkede hænder (fornye-de?) har holdt et mindre *†krucifiks* frem for sig. Til venstre for ham står apostlen *Peter* (fig. 15) med rundt, skaldet hoved. Venstre hånd holder en opslået bog imod brystet, mens den tilstykkede (og fornyede?) højre har holdt et nu manglende attribut, nøglen. Til højre for *Nådestolen* står apostlen *Paulus* (fig. 17), der med sin fornyede højre hånd peger på en lukket bog, som venstre hånd holder

Fig. 15–17. Alterfigurer, o. 1475, fra sengotisk (†)altertavle (s. 1470). 15. Peter. 16. Nådestolen. 17. Paulus. Foto AM 2010. – *Altar figures, c. 1475, from Late Gothic (†)altarpiece. 15. Peter. 16. Mercy Seat. 17. Paul.*

op imod brystet. Den oprindelige højre hånd må have holdt sværdet som attribut.

De bevarede figurer må have optaget midtskabet i en fløjaltertavle. O. 1677 hed det, at der i Skjold Sogn fandtes disse ord på altertavlen bagtil (på fløjene?): »S. Petrus ora pro nobis, S. Paulus ora pro nobis, S. Trinitas ora pro nobis« (Skt. Peter bed for os, Skt. Paulus bed for os, Hellige Treenighed bed for os).³⁹ Inventariet 1702 nævner tavlen som 'forgylt' og anfører, at den burde renoveres. Dette var åbenbart ikke sket 1759, da den kaldtes 'meget øde og slet, og sømmer sig ikke længere i den tilstand at stå i en kirke'.⁴¹ Endnu 1771 var tavlen i behold, idet antikvaren Søren Abildgaard da oplyste, at den havde 'slav-døre (bevægelige fløje) og helgenbilleder og en gammel inskription neden under disse',

som nu for størstedelen var skallet af.⁴⁰ Abildgaard læste dele af det allerede anførte og dertil »an(n)o d(omi)ni« (det Herrens år ...). Tavlen synes således at have været dateret. Figurernes restaurering 1904 skete hos P. Rahbek, København.⁴¹ En konserverende istandsættelse er foretaget 1987.

2) 1844 ønskede kirkesynet, at den daværende *†altertavle* måtte prydes med et bedre maleri.²⁴ 1862 viste dens maleri 'Kristus på korset'.³¹

3) Af en *altertavle* fra 1863–64 er foruden en topfigur bevaret maleriet (fig. 18), der er signeret »Th. Jensen 1864«, og som forestiller Jesus og Johannes ved Nadverbordet. Det bueformede maleri, der er udført i olie på lærred og måler 124×81 cm (lysningen), viser den skægløse Johannes lænet imod brystet af Jesus, der ser be-

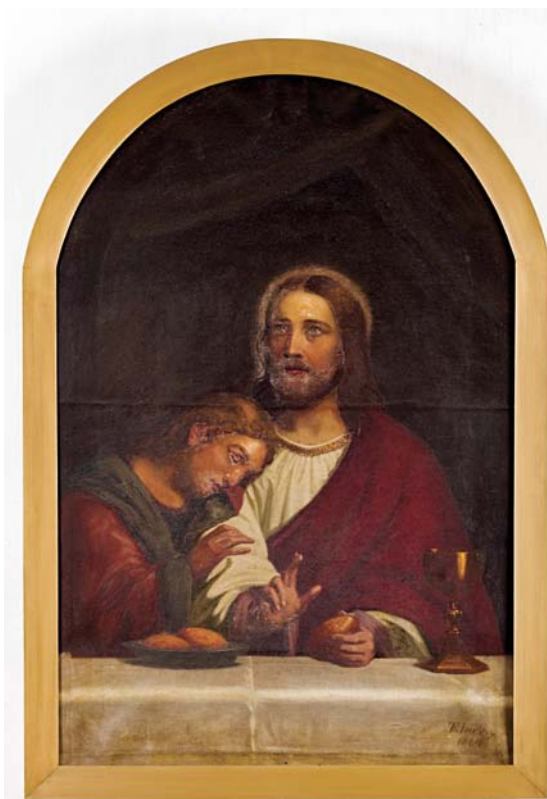

Fig. 18. Jesus og Johannes ved Nadveren. Maleri, 1864, fra (†)altertavle (s. 1471). Foto AM 2010. – *Jesus and John at the Last Supper. Painting, 1864, from (†)altarpiece.*

åndet frem for sig, mens han velsigner brødet. Et fotografi af kirkens indre fra 1893 (fig. 25) viser *†rammeværket* som en nygotisk opbygning med portalfelt, der krones af en spidsgavl med krabber og allerøverst en engelfigur, der er bevaret som dåbsengel (jf. s. 1474). Portalfeltet kantedes af lavere sidestykker, og alt fremtrådte egetræsmalet.

Altersølv (fig. 20), 1662, skænket af Henrik Ernst, kalkens bæger er fornyet 1864,²⁴ disken o. 1820 af Jørgen Jonassen Winther, Horsens. *Kalken*, 22 cm høj, har ottetunget fod, der på renæssancevis er drevet stejlt op imod de sekssidede, profilerede skaftled. Foden bærer omløbende versalindskrift: »Docter Henrich Ernst Konglig Maj. Raad, H. Rasmus Sørensen Sogne Præst til Skiold Kiercke. Anno 1662« samt på en af tungerne Henrik Ernsts våben (fig. 19). Den gotiserende knop er ottetunget med mellemfaldende rudebosses, der prydes af firblade. Det fornyede,

stejle bæger har utydelige stempler. *Disken*, tværmål 15,5 cm, er glat med cirkelkors på fanen og bærer Jørgen Jonassen Winthers stempel (Bøje nr. 6201). Den oprindelige *†disk* nævnes i inventariet 1702.¹¹ Altersættet var anskaffet, efter at det forrige var røvet under Svenskekrigen (jf. ndf.).

†Altersølv. Kirkens ældre altersølv var 1661 blevet røvet af polakkerne. Man havde dog samme dag fået den sønderbrudte kalk og disk tilbage »i en klumpe«.¹⁰

Skeer. 1) 1898, 17 cm lang, med cirkulær, gennemhullet laf og kors på skaftet. På dets underside stempel for Rasmus Jensen, Horsens, samt Københavnsmærke »98«. 2) 1901,⁷ 16 cm lang, laf med huller i form som et kors, pindeskæft med knop. Utydelige stempler, herunder et Københavnsmærke.

†Oblatæsker. Inventariet 1702 anfører en hostieæske af tin;¹¹ 1921 var æsken af porcelæn.³¹

†Alterkander. 1862 havde man to 'vinkander', en 'åben blå af glas og en grå af fajance med tinlåg'.³¹ 1921 anskaffedes en tinkande, og samme år anfører inventariet alterkande af porcelæn.³¹

Et *†sygesæt* blev 1864 skænket til kirken af 'den yngre grevinde Frijs til Frijsenborg',²⁴ Thyra Valborg Haffner, måske det, der optræder i inventariet 1921.³¹

Fig. 19. Alterkalk, 1662, våben for givener Henrik Ernst (s. 1472). Foto AM 2010. – *Chalice, 1662, arms of the donor, Henrik Ernst.*

Fig. 20. Altersølv, kalken skænket 1662 af Henrik Ernst, disken fornyet o. 1820 af Jørgen Jonassen Winther, Horsens (s. 1472). Foto AM 2010. – *Altar plate, chalice donated in 1662 by Henrik Ernst, the plate renewed c. 1820 by Jørgen Jonassen Winther, Horsens.*

Et *alterkrucifiks* fra 1963, 45 cm højt, har bron-zestøbt Kristusfigur af renæssancetype, 22 cm høj. Glat kors af jern på kvadratisk fod. På et lille fodstykke af egetræ sidder en messingplade med antikvaskrift: »Skænken Skjold Kirke i anledning af pastor Fr. Gaarn Larsen og Hustrus sølvbryllup 24-6-1963«.

Alterstager (fig. 21), o. 1550, gotiske, 42 cm høje. Den profilerede fod hviler på tæer i form af krumryggede løvedyr, der sidder på høje plinte. Det cylindriske skaft har to højtsiddende ringe, og lydeskålenes torne er fornyet i jern. 1661 var stagerne det eneste af kirkens inventar, der havde overlevet Svenskekrigens plyndringer.¹⁰ 1716 havde den ene stage mistet en af sine tre 'fødder',¹¹ og atter 1844 var stagerne itu.²⁴ En *syvstage*, 51 cm høj, optræder tidligst i inventariet 1921.³¹

En nyere *messehagel* er hvid med røde bånd og forgyldte kors; fire *stolaer* er vævede i liturgiske farver. †*Messehagler*. Inventariet 1702 anfører en gammel messehagel og -skjorte.¹¹ 1862 var hagelen af sort fløjel med guldbremmer,³¹ og 1900 anskaffedes en ny, der skulle have guldgalonier af samme bredde som den gamle.²⁴

Alterskranke (jf. fig. 11), 1863-64, tresidet med afrundede hjørner, tætstillede, drejede og egetræsådrede balustre samt hylde og håndliste i blank eg.

Fig. 21. Alterstager, o. 1550 (s. 1473). Foto AM 2010. – *Altar candlesticks, c. 1550.*

†*Alterskranke*. 1759 stod knæfaldet for tæt på alteret, 'så der næppe er rum for præsten at vende sig derimellem'. Fodstykket, som altergæsterne knælede på, burde være bredere af hensyn til 'gamle folk og frugtsommelige koner'.¹¹ 1833 manglede alterskrankens låger 'lukkelse',²⁴ og 1851 blev skranken forbedret og forsynet med læderbetrukne puder.²⁴

Døbefont (fig. 22), romansk af granit, 80 cm høj, tilhørende de jyske løvefontes såkaldte Horsens-type (Mackeprang: *Døbefonte* 257 ff.). Foden, af grålig granit, har keglestubform med vulst ved overgangen til kummen, der er af rødlig granit (tværmål 82 cm) og smykkes af typens parvis modstillede løver i lavt relief. De indfattes af tolstave og adskilles, hvor hovederne mødes, af akantusranker, mens kummen forneden smykkes af en krans af små bægerblade. Relieffet er optrukket med sort. Fonten står op imod den nordre korbuevang.

Dåbsfad (fig. 23), 1700-tallet, af kobber, tværmål 54 cm, udvidet o. 1931 til nuværende tværmål 68 cm med en fane, der skyldes William Larsen, Kø-

Fig. 22. Døbefont, romansk af granit (s. 1474). Foto AM 2010. – *Romanesque granite font*.

Fig. 23. Dåbsfad, 1700-tallet, udvidet med en bred rand o. 1903 (s. 1474). Foto AM 2010. – *Baptismal dish, 18th century, broad rim added c. 1903*.

benhavn.³¹ I bunden er opdrevet tre krydsende fisk, der indfattes af bukler og en kølbuefrise.⁴² Den gentages på den nye fane, hvor man også læser versalindskriften: »Uden nogen bliver født af Vand og Aand kan han ikke komme ind i Guds Rige Joh. 3,5«. Det oprindelige fad, hvis fremstillingssted er ukendt, har sidestykker i Egvad (DK Sjydl 1758), Lindknud (DK Ribe 2689) og Pederstrup (Viborg Amt). †*Dåbsfad*. 1737 ønskedes bækkenet 'omstøbt'.¹¹

En *dåbskande* fra 1931 er af messing, 30 cm høj, og leveret af Knud Eibye i Odense.³¹ Den har kuglekorpus med hammerkors på to sider og svarer i arbejdet til dåbsfadets tilsatte fane. En †*dåbskande* af tin med låg ønskedes anskaffet 1863,²⁴ og atter 1883 ytrede ønske om en kande til dåben.²⁴

Til fonten hører siden 1951 en lille *dåbsengel*, der har været topfigur på †altertavlen fra 1863–64 (jf. fig. 11).³¹ Englen er fremstillet i halvfigur, bedende over en dobbeltvolut, i alt 29 cm høj. Den står i blank ferniseret eg med nyere blå og forgyldning; ophængt over fonten.

Korbuekrucifiks (fig. 24), o. 1500, korset fra 1942. Den usædvanlig store Kristusfigur, 214 cm høj, er af almindelig sengotisk type, bortset fra, at fødderne på gammeldags romansk vis er parallelle

Fig. 24. Korbuekrucifiks, o. 1500, med nyt kors (s. 1474). Foto AM 2010. – *Chancel arch crucifix, c. 1500, with new cross.*

og fæstnet med hver sin nagle. Figuren hænger lodret i kun svagt skrånende arme. Det uforholdsmæssigt lille hoved hælder let mod højre skulder, brystkassen er udspilet (uden sidevunde), lændeklædet kort med fladt skårne knækfolder og flagrende flig ved venstre hofte. De forholdsvis spinkle ben er parallelle med svagt bøjede knæ og udstrakte fødder, som figurens vægt har misdannet over trænaglerne. Hovedet, med fuldskæg, bærer en flettet tornekrone og kantes af

skulderlange lokker. Lidelsen markeres svagt af de rynkede bryn, øjnene er åbne, næsen lang og lige, munden lille med synlige tænder. De udstrakte arme, der er tappet på, har let krummede fingre.

Figuren står i blankt, mørknet egetræ, og det glatte kors er af fyr. En sengotisk krucifiksfigur med tilsvarende parallelle føder findes i Rislev Kirke på Sjælland.⁴³ 1920 hang krucifikset i koret.⁷ Nu ophængt på skibets sydvæg i vestfaget.

Fig. 25. Indre set mod øst 1893. Foto ved embedet. – *Interior seen towards the east, 1893.*

Prædikestol (fig. 26), 1863–64, af egetræ i fire fag, der kantes af spinkle, glatte hjørnesøjler. De højrektangulære felter indfattes af tynde stave og smykkes af kors i indlagt træ. Stolen hviler på en sekssidet bærestolpe og har en *bogstol*, der er udformet som en rigtig bog med tydelige sider i snittet. Prædikestolen, der står i blankt lakeret træ, blev 1879 af J. B. Löffler karakteriseret som et 'fuldstændig karakterløst arbejde'.

†*Prædikestole*. 1) 1702 var prædikestolen 'af sten med gammel bemaling', men 'uden himmel',¹¹ og 1768 hed det sig, at den 'som usædvanligt var af mur'.⁴⁴ Der har altså været tale om en muret opbygning af en art, som kendes i enkelte eksemplarer fra senmiddelalderen og renæssancetiden (jf. *DK Holbæk* 2653 og *DK Århus* 4275). 2) 1853 savnede prædikestolen himmel,²⁴ og 1862 anføres den som 'uden billedskærerarbejde, perlefarvet (grå) og garneret med galoneret fløj'.³¹

Stolestaderne er fra 1863–64 med let skrånende fyldingsryglæn og gavle med spidsfyldinger og spærformet afslutning. Træet står egetræsådet.

†*Stolestaderne* var 1726, ifølge nogle tjenere under Boller, for trange både til dem selv, til deres børn og folk. De anmodede derfor det høje grevskab om at få lov til at få indsat nogle flere kirkestole.¹¹ 1841 ønskedes stolene malet, da de 'ingensinde var malet'.²⁴

En †*skriftestol* var 1737 for lille både i højden og længden og meget skrøbelig, 'bør fornys'.¹¹

En *degnestol* (fig. 26) fra 1863–64 svarer til stolestaderne og er bygget ind forrest i sydsiden under prædikestolen. En ældre †*degnestol* bar biskop Eiler Madsen Bølles fædrene og mødrene våbener (Bølle og Rantzau) og kan derved dateres til hans virketid 1482–89/90, hvis den da ikke er kommet til allerede i hans tid som ærkedegn (jf. historisk indledning). Stolen nævnes 1771 i antikvaren Søren Abildgaards notesbog, hvori han også har tegnet en lille skitse af våbenerne.⁴⁵ Det var almindeligt at udsmykke senmiddelalderlige degnestole med den regerende bisps våben (jf. *DK Århus* 6347 f.).

†*Herskabsstole* nævnes 1759, da stole, sæder og gulv 'gjordes til rette'.¹¹

1862 nævnes en *†fattigblok* af træ med dobbelt hængelås.

Pengebøsser, 1909, to ens af messing, 22 cm høje. Begge bærer versalpåskrift »Til de Fattige MKIVF (Mogens Krag-Juel-Vind-Frijs) 1909«. Opsat ved indgangen på samtidige piedestaler af træ.¹⁸ 1862 havde kirken to løse *†pengebøsser* til de fattige, mens nogle *†klingpunge* skulle have nye poser.³¹ 1870 anskaffedes en pung til 'de endnu bestående tavlepenge'.³¹ En *†pengetavle*, som blev ombåret af degnen, var 1766 ganske ubrugelig.¹¹

Orgel (jf. fig. 11), 1978, med syv stemmer, ét manual og pedal, bygget af Bruno Christensen & Sønner, Terkelsbøl. Disposition: Manual: Principal 8', Rørfløjte 8', Oktav 4', Gedaktfløjte 4', Gemborn 2', Mixtur III. Pedal: Subbas 16'. Koppel M-P. Orgelhus i blank eg. I kirkens nordvesthjørne.

†Orgel, 1907, oprindelig med fire eller fem stemmer, bygget af A. C. Zachariasen, Orgelfabriken Aarhus.⁴⁶ Ombygget og udvidet 1944 af Th. Frobenius & Co., Kongens Lyngby. Disposition efter udvidelsen (seks stemmer): Bordone 16', Principale 8', Bordone 8', Oktav 4', Flauto 4', Mixtur IV. Pneumatisk aktion, keglevindlade. I forbindelse med udvidelsen fik orglet elektrisk luftforsyning samt en ny facade, tegnet af Viggo Norn. Den ny facade havde klingende prospektpiber af zink og bemalet træ. Orglet skænktes af Julie Fog, en datter af sognepræst Carl Fog,⁴⁷ og udvidelsen 1944 bekostedes af Dagmar Rasmussen.⁴⁸ Ved orglets anskaffelse var der uenighed mellem kirkeejeren og orglets giver om placeringen, hvorfor man besluttede sig for en midlertidig anbringelse på et *†pulpitur* over stoleværket 'på det af givener ønskede sted i kirkens nordvestre hjørne'.⁷ I forbindelse med ombygningen 1944 placeredes orglet på et podium i kirkens nordvesthjørne, med spillebord i orgelhusets søndre gavl.

Salmenummertavler, 1863-64 og 1975,³¹ fem ens, 116×71 cm, nygotiske med spidsbuet afslutning, der rummer et ligearmet kors i firpas. Skydebrikker af træ og ramme med egetræsådring. *†Salmenummertavler*. 1862 brugtes 'fire sorte tavler',³¹ utvivlsomt til påskrift med kridt.

Præsterækketavler, to ens, i profilramme med tandsnit, 175×105 cm. 1) 1906,⁷ med gul fraktursskrift på sort bund under overskriften: »Series

pastorum«. På vestfagets nordvæg, 1921 i våbenhuset.³¹ 2) 1978,³¹ med versalskrift under overskriften: »Præster ved Skjold Kirke«. På vestvæggen i syd.

Lysekroner, 1902 og 1915,⁷ tre ens af messing ophængt i skibets hvælv.

Kirkeskib, 1938, en model af den fregat »Enhjørningen«, hvormed Jens Munk 1619 drog ud for at finde Nordvestpassagen. Skibet, der er udført og skænket af maskinmester Ditlev Alfred Jensen, Bisholt, er 115 cm langt, og skroget står i ferniseret egetræ med hvid bund. Ophængt mellem skibets to vestligste fag.

Klokke, 1864, støbt på Stallknechts støberi i Horsens, tværmål 82 cm. Halsen har omløbende gotisk buefrise, legemet en indskrift med små relieversaler: »Stallknecht Horsens 1864«. I stabel på kirkegården sydøst for kirken.

En middelalderlig *†klokke* blev afleveret ved klokkeskatten 1528-29. Den vejede med jernfang et skippund og fem lispund (jf. s. 1018-19).⁴⁹

Fig. 26. Prædikestol og deggestol, 1863-64 (s. 1476). Foto AM 2010. – *Pulpit and parish clerk's seat, 1863-64.*

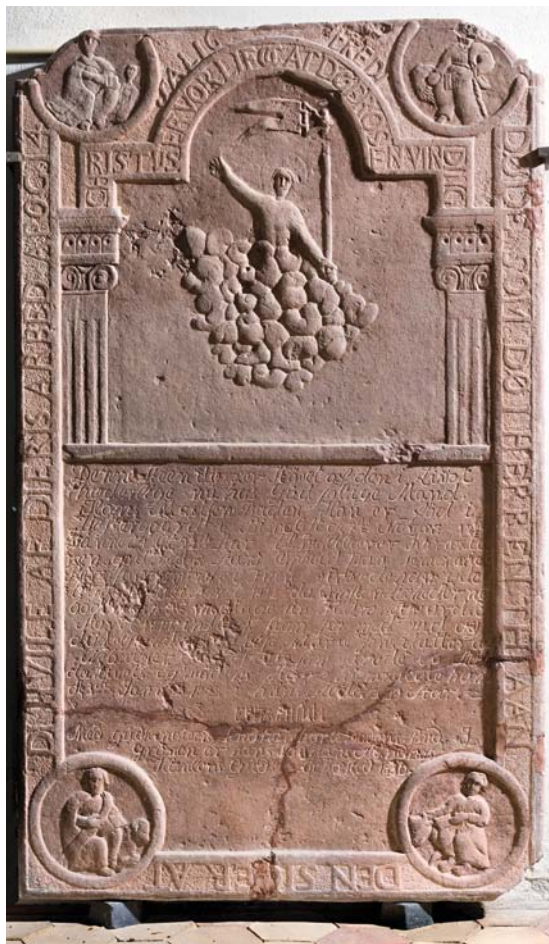

Fig. 27. Gravsten nr. 1, o. 1630, over ukendte, genbrugt for Hans Madsen Baden o. 1823 (s. 1478). Foto AM 2010. – Tombstone, c. 1630, of unknown deceased, re-used for Hans Madsen Baden c. 1823.

GRAVMINDER

Gravsten. 1) (Fig. 27), o. 1630, over ukendte, stærkt ophugget 1830 og forsynet med ny gravskrift over Hans Madsen Baden, ★7. nov. 1784 i Vestergaard i Bisholdt. Han blev i sit 22. år dannet til skolelærer med karakteren god ved tre års ophold på seminariet Bernstorfsminde i Fyen. Han virkede i dette fag indtil året 1812, da omstændighederne bød ham at modtage sin fædrenegård, †3. jan. 1823 i sin alders 39. år. Gift 1817 med Else Marie Jensdatter af Nebsager (jf. kirkegårdsmonument nr. 1). Under gravskriften danner ordet »Epitaphium« (versaler) overskrift over et

gravvers, der afsluttes med dateringen »Bekostet 1830«.

Rødlig kalksten, 165×99 cm, vandret midtdelt, med den fornyede gravskrift (skriveskrift) på stenens nedre del, en naiv Opstandelsesfremstilling fra 1830 på den øvre. Den sidste indfattes af en styttet arkade, hvis bærende joniske søjler må være oprindelige om end ophuggede. Derimod er bueslaget urørt med versalindskriften: »Christvs er vor lif, oc at døe er os en vinding« (Fil. 1,21) og de kronende ord »Salig fred«. Oprindeligt er også en randskrift med tilsvarende versaler: »Døde som dø i Herren thi aanden si(g)er at di hvile af deris arbeid Apog. 14«. Randskriften brydes i stenens hjørner af medaljoner med ophugne fremstillinger af evangelisterne, der sidder med deres bøger og symbolvæserne foran sig. Foroven ses Mattæus (tv.) og Johannes, forneden Markus (tv.) og Lukas. Opsat imod våbenhusets sydveg øst for døren.

2) (Fig. 28), o. 1630, genbrugt o. 1817 over Mads Laursen Baden, ★1745 i Bisholt. Han kom i kærligt ægteskab 1778 med Ane Marie Hans Datter Winther af »Klek«(?), †1817 i sin alders 72. år, <hun †1825 i sin alders 70. år>.

Rødlig kalksten, 184×122 cm, stærkt ny- og ophugget ved genanvendelsen. Stenen har højrekanteret skriftfelt med slidt, indhugget skriveskrift, der kantes af glatte felter med lidt hængedraperi. Over indskriften ses i et arkadefelt den opstandne Frelser, og i stenens hjørner er der medaljoner, hvori evangelisterne sidder med store åbne bøger og deres symbolvæsen foran sig: foroven Mattæus (tv.) og Markus, forneden Lukas og Johannes. Opsat imod våbenhusets østveg, sydligst.

3) (Fig. 29), o. 1675, over ukendte, sekundært forsynet med gravskrift over »Andreas Brandt død 1851« (indhugget kursiv). Rødlig kalksten, 213×151 cm, med højovalt udslebent skriftfelt, der flankeres af dyderne Kærlighed (tv.) og Retfærdighed. Over skriftfeltet en stærkt ødelagt Dommedagsfremstilling (med Maria) i fladbuet felt, og forneden en lille stående engel med timemeglas, der flankeres af to udslidte bruskskjolde. I stenens hjørner medaljoner med slidte evangelister, der sidder med store opslåede bøger og deres

respektive symbolvæsen foran sig; forneden vistnok Lukasoksen (tv.) og Johannesørnen. Stenen har et dårligere bevaret sidestykke i Rårup Kirke (s. 1434, gravsten nr. 3). Opsat imod våbenhusets østvæg, nordligst.

†*Gravsten.* 1720 ønskedes en ligsten i altergulvet repareret.¹¹

En *begravelse* for Peder Vinter (†1701), sognepræst, fandtes i kirkens skib under mandsstolene.¹¹

Kirkegårdsmonument. 1) O. 1844, over Else Marie Iensdatter, *1788 i Nebsager, gift med Hans Vinther Baden i Bisholdt 1817 (jf. gravsten nr. 1), blev enke 1823, gift 2. gang med Hans Nielsen fra Raarup 1826, blev enke igen 1839, indlod sig atter i ægteskab med Hans Sørensen fra Gram 1840, †1844.

Fig. 28. Gravsten nr. 2, o. 1630, over ukendte, genbrugt o. 1817 af Mads Laursen Baden (s. 1478). Foto AM 2010. – *Tombstone, c. 1630, of unknown deceased, re-used for Mads Laursen Baden c. 1817.*

Støbejernskors, 144 cm højt, med trekløverender. I den øvre en sommerfugl, i den nedre et anker. Indskrift med versaler, heraf et gravvers på en cirkeludvidelse af korsstammen. Allernederst er angivet støberiet »Stallknecht Horsens«. Opsat i museum for kirkegårdsmonumenter nord for kirken.

2) O. 1860, over husmand og væver Iørgen Olesen, *26. nov. 1811 i Brund, †5. dec. 1860 sammesteds. Gift 1834 med Iohanne Martine Iohansen, der begræder savnet af den afdøde. Støbejernskors, 120 cm højt, med trekløverender. I den øvre ses et håndtryk, i den nedre et anker, sidearmenes felter har løvværk. Opsat i museum over kirkegårdsmonumenter nord for kirken.

3) O. 1863, over pigene Ane Bergitte Jensen, *28. jan. 1840 i Skjold, †21. febr. 1863 sammesteds. Sandstensgrotte, 128 cm høj, med kronende kors af hvidt marmor hvorpå håndtryk. Sortoptrukket antikvaskrift på indfældet hvid marmortavle og derover medaljon med Thorvaldsens 'Natten' i samme materiale. Syd for koret.

4) O. 1882, over gårdejer Anders J. Jensen, *11. juli 1835 i Skjold, †21. marts 1882 sammesteds, og hustru Katrine Marie Jensen, *6. april 1840 i Skjold, <†4. dec. 1932 sammesteds>. Stele af hvidt marmor, 162 cm høj, med kronende kors og plint af sandsten. Over indskriftens sortoptrukne antikva er udhugget et tornekronet Kristusansigt, og på plinten ses håndtryk i indfældet, hvidt marmor. Syd for koret.

5) O. 1888, over gårdmand Jens Andersen, *1791 i Skjold, †1844 sammesteds. Gift 1828 med pigene Karen Christensdatter fra Søndergaard på Glud Mark, *16. sept. 1804, †5. maj 1888. Stele af sandsten, 160 cm høj, med kronende hvidt marmorkors (med håndtryk) og flere indfældninger i samme materiale. Sortoptrukket antikvaskrift på indfældet, rundbuet tavle, hvorover håndtryk og rosetter. På plinten en lille tavle med efeu omkring ordene »Fred med dit Stöv«. Syd for koret.

Et †*kirkegårdsmonument* var sat o. 1846 over toldbetjent Peder Braque, *1775 i Starup Sogn, †1846 i Bisholt. Støbejernskors, endnu på kirkegården 1919.⁵⁰

Fig. 29. Gravsten nr. 3, o. 1675, over ukendte, genbrugt for Andreas Brandt 1851 (s. 1478). Foto AM 2010. – *Tombstone, c. 1675, of unknown deceased, re-used for Andreas Brandt c. 1851.*

KILDER OG HENVISNINGER

Vedr. arkivalier for Vejle Amt i almindelighed henvises til s. 56-58, vedr. litteratur og forkortelser til s. 59-62. Endvidere er benyttet:

Arkivalier. *Kirkens arkiv.* Synsprotokol 1984 ff. – *Lokalarkivet for Glud, Hjarnø og Skjold sogne.* Synsprotokol 1862 ff. – *Frijsenborg Godsarkiv,* Hammel. Syn over grevskabet efter Mogens Friis 1675 (løbenr. 266).

NM. *Håndskrifter.* Fr. Uldall, Om de danske landsbykirker VI, 261-64 (1894). – *Notesbøger.* Søren Abildgaard IX, 9 (1771); Povl Jensen XI, 72-74. – *Indberetninger.* J. B. Løffler 1879 (bygning, inventar); Poul Johannes Sørensen 1924 (om præstegården), Povl Jensen 1935 (inventar); Boas Nielsen 1980 (klokke); Mogens Larsen 1987 (altertavle); arkitektfirmaet Birch & Svenning 1987 (restaureringsbeskrivelse). Endvidere kopier af Registrering af Skjold Kirkes omgivelser (Vejle Amtsråd 1984, med kort), fredningsforslag og fredningskendelse 1985 samt overfredningsnævnets afgørelse 1987.

Tegninger. *Kirkens arkiv.* Skitseforslag til tårn ved Holger Sørensen 1954; situationsplan, opmåling af kirken (plan, opstalter og snit) samt forslag til tårn ved arkitektfirmaet Hans Vinther, Holger Sørensen & R. Roldsgaard 1961. – NM. Plan af kirken og opmåling af stolestade ved Birch & Svenning 1987. – *Lokalarkivet for Glud, Hjarnø og Skjold sogne.* Kort over kirkegården 1928.

Litteratur. Joh. Birkedal Nielsen, »Gamle breve fra Skjold præstegaard«, *ÅrbVejle* 1987, 58-80; Peter Lindholt Jessen, »Tårnet på Skjold Kirke«, *Glud Museum, Årsskrift* 2004, 20-34; *Skjold kirke*, folder uden år.

Historisk indledning ved Mogens Kragtig Jensen og Niels Jørgen Poulsen, bygningsbeskrivelse ved Niels Jørgen Poulsen, inventar og gravminder ved Ebbe Nyborg og orgler ved Ole Beuchert Olesen. Engelsk oversættelse ved James Manley. Oversættelse fra latin ved Peter Zeeberg. Korrektur ved Jørgen Lethan; teknisk og grafisk tilrettelæggelse ved Mogens Vedso. Redaktionen afsluttet okt. 2011.

¹ *DiplDan* 3. rk., IV nr. 30A; *Århus Domkapitels Jordebøger II, Kapitlets Jordegods 1536-1600*, Poul Rasmussen (udg.), Kbh. 1975, 70 f.

² LAVib. *Århus bispearkiv.* Bjerre Herredsbog 1661 (C 3.1084). Jf. også *Århus Domkapitels Jordebøger I, Jordebøgerne 1600-1663*, Poul Rasmussen (udg.), Kbh. 1972, 137, 162 f.

³ *KancBrevb* 8. dec. 1614, jf. også *KancBrevb* 14. juni 1626.

⁴ *KancBrevb* 28. aug. 1644; jf. kirkerne i Astrup og Tulstrup (DK *Århus* 2339 og 2359).

⁵ *Frijsenborg Godsarkiv,* Hammel. Syn over grevskabet efter Mogens Friis 1675 (løbenr. 266).

⁶ LAVib. *Århus bispearkiv.* Adkomster på Jus Patronatus 1615-1712 (C 3.1152) og Specifikationer af Stiftets kirketiender og deres ejere 1690 (Stjærholm Amt) (C 3.1162).

⁷ LAVib. *Bjerre-Hatting Hrd.s provsti.* Synsprotokol 1901-22 (C 36.3).

⁸ Sognepræst Rasmus Sørensens redegørelse 1661 (LAVib. *Århus bispearkiv.* Bjerre herredsbog 1661 (C 3.1084)).

⁹ *KancBrevb* 10. febr. 1582. Henrik Stephansens kaldelse var foranlediget af et brev fra kongen til biskoppen (jf. *KancBrevb* 4. juni 1578 og originalt brev i LAVib. *Århus bispearkiv.* Korrespondance vedr. Bjerre Hrd. 1678-1844 (C 3.533)).

¹⁰ LAVib. *Århus bispearkiv.* Bjerre herredsbog 1661 (C 3.1084).

¹¹ LAVib. *Århus bispearkiv.* Kirkesyn 1700-1803 (C 3.1166-76).

¹² *Tang Kristensen, Danske Sagn* II, 350 og III, 188.

¹³ 5 Mos. 11, 11-12, citeret i *Bjerre Herreds Bogen* I, 1963, 377.

Fig. 30. Altertavle 1942, udsnit af Flugten til Ægypten (fig. 1470). Foto AM 2010 – *Altarpiece, 1942, detail of The Flight into Egypt*.

¹⁴ LAVib. Bjerre-Hatting Hdr.s provsti. Synsprotokol 1833-1901 (C 36.4-7) samt note 7.

¹⁵ Længen er fejlagtigt blevet opfattet som kirkelade, således i synsprotokollen 1920.

¹⁶ Frijsenborg Godsarkiv, Hammel. Syn over grevskabet efter Mogens Friis 1675 (løbenr. 266).

¹⁷ Kirkens arkiv. Synsprot. 1984 ff.

¹⁸ LAVib. Boller og Møgelkær godsarkiv. Regnskabsbog for Skjold, Stenderup, Tyrsted og Uth kirker 1897-1925.

¹⁹ Bjerre Herreds Bogen I, 1963, 398 ff. – Degnens opgaver blev i 1600-tallets første del varetaget af en løbedegn fra Horsens latinskole (jf. note 10).

²⁰ Bjerre Herreds Bogen II, 2001, 351.

²¹ Indb. ved sognepræsten 1924. Bjerre Herreds Bogen II, 2001, 351. Præstegården danner scene for Vilhelm Kyhns maleri 'I lysthuset', ca. 1858-59 (Statens Museum for Kunst).

²² Folder Skjold kirke.

²³ Stablen ses på et maleri, gengivet i Bjerre Herreds Bogen I, 1963, 399.

²⁴ LAVib. Bjerre-Hatting Hdr.s provsti. Synsprotokol 1833-1901 (C 36.4-7).

²⁵ Sml. også Hvirring Kirke (DK Århus 5228 med note 21).

²⁶ Urlev, Ørum, Hornum og Hjarnø.

²⁷ De tre øvrige kirker var Uth (jf. s. 1040 ff.), Tyrsted og Stenderup. Jf. også Kjeld de Fine Licht, »Frijsenborgkirker«, *Strejflys over Danmarks Bygningskultur. Festskrift til Harald Langberg*, Robert Egevang (red.), Nationalmuseet 1979, 199-211.

²⁸ Den murede gesims i Skjold har fælles træk med den i Nebsager Kirke, der blev istandsat af Peter Puck 1868-69 (jf. s. 1103).

²⁹ Joh. Birkedal Nielsen, »Gamle breve fra Skjold præstegård«, *Årb Vejle* 1987, 67.

³⁰ Jf. note 7 og 24.

³¹ Lokalkarkivet for Glud, Hjarnø og Skjold sogne. Synsprot. 1862 ff.

³² Peter Lindholt Jessen, »Tårnet på Skjold Kirke«, *Glud Museum, Årsskrift* 2004, 20-34. Bag forslaget stod en komite, dannet 1954 med sognepræst F.V. Gaarn-Larsen som formand. Et betydeligt beløb blev indsamlet, hvorefter menighedsrådet 1961 indgav en ansøgning til ministeriet.

³³ Jf. det genopførte tårn i Rårup fra 1943 (s. 1413).

³⁴ Peter Lindholt Jessen (jf. note 32).

³⁵ *ResenÅrh* 133.

³⁶ Ifølge *Fyens Stiftstidende* 10. dec. 1939 skyldes bestillingen, at kirkens præst Birkedal-Nielsen havde set Emil Hansens prædikestol i Nazaretkirken i Ryslinge. En tegning til altertavlen blev forevist menighedsrådet 1939.

³⁷ Sissel F. Plathe og Jens Bruun, *Danmarks Middelalderlige Altertavler*, Odense 2010, 900.

³⁸ Jf. Gundis Bringéus, *Nådafadern. Ett passionsmotiv i senmedeltida kyrkokonst*, Lund 1998.

³⁹ *ResenÅrh* 132 f. Jf. Thomas W. Lassen, »Indberetninger til Resens Atlas«, *Århus Stifts Årbøger* 1989, 93.

⁴⁰ NM. Søren Abildgaards notesbog IX, 9. Jf. også *DaAtlas* 4, 144.

⁴¹ Jf. note 18. Ifølge et brev fra Eigil Rothe til Mauritz Mackeprang 7. dec. 1900 (i NM) kunne restaureringen ske med hjælp fra professor Magnus-Petersen.

⁴² Om fisken som Kristussymbol og betydningen af de tre fisk i forbindelse med dåben se Frithiof Dahlby, *De heliga tecknens hemlighet. Om symboler och attribut*, Malmö 1963, 12, 24.

⁴³ DK Præstø, 643-45 samt M. Mackeprang, »Afvigende Krucifixformer«, *ÅrbNordOldk* 1907, 50 f.

⁴⁴ *DaAtlas* 4, 144.

⁴⁵ NM. Søren Abildgaards notesbog IX, 9.

⁴⁶ A. C. Zachariasen: Fortegnelse over leverede orgler, i Den Danske Orgelregistrant. I fortegnelsen angives en størrelse på fem stemmer, men i Søren Hedegaard Sørensens rapport om orglet 23. jan. 1976 oplyses det, at den oprindelige størrelse var fire stemmer.

⁴⁷ En sølvplade i orgelfacaden bar indskriften: »Til Minde om Pastor Fog skænkedes dette Orgel af hans Datter 15. Septbr 1907«.

⁴⁸ En sølvplade i orgelfacaden bar indskriften: »Til Orgelets Udvidelse i 1944 modtog Menigheden en Gave fra Frk. Dagmar Rasmussen, Ølholm, til minde om 25 lykkelige Aar paa Kirkebjerg hos Frk. Julie Fog«.

⁴⁹ RA. *Rtk.* Rgsk. indtil 1559. 1528-29. Fortegnelse over indkrævede klokker.

⁵⁰ Søren Knudsen, »Om de gamle haandsmedede Gravkors i Bjerre Herred«, *Årb Vejle* 1919, 90.

SKJOLD CHURCH

The village and the church lie 60–65 m above sea level on a ridge with a view across the Kattegat and the inlet As Vig. In 1987 the surroundings of the church were listed as protected.

Building. The church is a large, well preserved Romanesque building consisting of chancel and nave, built with granite ashlar and calcareous tuffa. In its main features it has preserved its original form, although vaulting was built c. 1505 (dated by means of a now-vanished mural inscription). The church was given its present appearance with buttresses, wrought-iron windows and a slate roof during major repairs in 1863, carried out on the initiative of the church owner, Count Christian Emil Frijs of Frijsenborg and Boller. In this process vault arches and the chancel arch were also buttressed and rebuilt. In 1849 the porch in front of the south door replaced an older porch in half-timbering.

Oldest among the *furnishings* is the Romanesque font with opposing lions of the so-called Horsens type. Three Late Gothic figures, the Mercy Seat and the apostles Peter and Paul, once belonged to an altarpiece from c. 1475, while a

large, remarkable chancel crucifix must be dated c. 1500.

The Gothic altar candlesticks are from the Reformation period, and the chalice was donated by 'His Royal Majesty's Councillor' Henrik Ernst in 1662, while the paten was renewed in 1820 by Jørgen Jonassen Winther, Horsens. The baptismal dish must be dated to the eighteenth century, and the altarpiece is a richly figured woodcarving work from 1942 by Emil Hansen, Ryslinge.

Most of the furnishings go back to the radical *restoration* of 1863–64, when more or less all the furnishings were renewed in the Neo-Gothic style with imitation oak painting. This is the case with the pulpit, pews, hymn boards, the bell and an (†)altarpiece where only the painting is now preserved. It shows Jesus and John at the Last Supper and is signed »Th. Jensen«.

The *sepulchral monuments* of the church first and foremost comprise three tombstones from the seventeenth century, which now bear no names, since they were re-used in the nineteenth century.